

УДК 37.013:398.8

UDC 37.013:398.8

**АКТУАЛЬНЫЯ ПЫТАННІ МЕТОДЫКІ
ЗАПІСУ ПЕСЕННАГА ФАЛЬКЛОРУ
Ў КАНТЭКСЦЕ ТЭОРЫІ
ВАРЫЯНТНАСЦІ**

**CURRENT ISSUES IN TECHNIQUES
OF RECORDING FOLK SONGS
IN THE CONTEXT OF THE
VARIATION THEORY**

Н. Г. Мазурына,
*кандыдат філалагічных навук,
дацэнт кафедры тэорыі і методыкі
выкладання мастацтва БДПУ*

N. Mazuryna,
*Candidate of Philology, Associate
Professor of the Department of theory
and methods of teaching art, BSPU*

Паступіў у рэдакцыю 10.07.17.

Received on 10.07.17.

У артыкуле разглядаюцца асноўныя этапы сучаснай методыкі запісу песеннага фальклору ў кантэксце тэорыі варыянтнасці. Неабходнасць гэтага абумоўлена практычнымі і навуковымі задачамі, якія вырашаюцца з выкарыстаннем матэрыялаў беларускага песеннага фальклору. Раскрываюцца навуковы, мастацкі, арганізацыйна-тэхнічны і псіхалагічны бакі падрыхтоўкі і арганізацыі непасрэднага запісу фальклору і расшыфравкі адпаведна сучасным навуковым патрабаванням, ад правільнасці якіх залежаць перспектывы развіцця фалькларыстыкі, этналогіі і этнамузыкалогіі. Артыкул будзе карысным спецыялістам і даследчыкам (студэнтам, магістрантам, аспірантам, выкладчыкам).

Ключавыя словы: беларускі фальклор, народная песня, методыка запісу песеннага фальклору, варыянтнасць у фальклоры, тэорыя варыянтнасці.

The article deals with the main stages of the modern methods of recording folk songs in the context of variation theory. The need for this is due to the practical and scientific problems that can be solved with the use of materials of the Belarusian folk songs. Disclosed scientific, artistic, organizational, technical and psychological side of preparation and organization of direct recording folklore and description according to modern scientific standards, the correctness of which depends on the prospects of development of folklore, ethnology and ethnomusicology. The article will be useful to specialists and researchers (students, undergraduates, graduate students, teachers).

Keywords: Belarusian folklore, folk songs, folk songs recording technique, variation in folklore, variation theory.

Бытаванне фальклорных твораў у варыянтах – адна з агульнапрынятых спецыфічных рыс народнай творчасці нараўне з вуснасцю, калектыўнасцю, традыцыйнасцю, варыятыўнасцю. Прынцып варыянтнага мноства мастацкіх праяў займае цэнтральнае месца сярод прынцыпаў функцыянавання фальклорнага мастацтва. Аднак да сённяшняга дня праблема варыянтнасці застаецца маладаследаванай.

Варыянтнасць разумеюць як спецыфічную рысу фальклору, якая праяўляецца ў існаванні твораў народнага мастацтва ў варыянтах [1]. Даследаванне варыянтнасці ў вуснай традыцыі адрозніваецца асаблівай шматмернасцю і складанасцю, яно можа быць арыентавана на вырашэнне пытанняў самага рознага профілю. Праблема варыянтнасці цесна звязана з іншымі важнымі праблемамі фалькларыстыкі, і перш за ўсё з праблемай станаўлення, эвалюцыі і трансфармацыі народных песень.

У якасці тэарэтычнай асновы даследавання выступаюць класічныя палажэнні такіх вядомых вучоных, як У. Я. Проп, В. Я. Гусеў, Б. М. Пуцілаў, К. В. Чыстоў, Дж. Бэйлі [2], у працах якіх атрымала развіццё ідэя адзінства структурна-тыпалагічнага і гістарычнага падыходаў да аналізу твораў на-

роднага мастацтва. Немалаважнымі з'яўляюцца асноўныя агульнатэарэтычныя даследаванні па фалькларыстыцы і праблемах песеннага фальклору Я. Ф. Карскага, У. П. Анікіна, В. І. Ялатава, Г. А. Барташэвіч, Э. Я. Аляксева.

Метад даследавання варыянтаў непазбежны для вывучэння ўсіх значных пытанняў фалькларыстыкі, шырэй – народнай культуры. Збіранне і запіс твораў фальклору ўжо на працягу трэцяга стагоддзя лічыцца справай неабходнай і карыснай. Шмат было зроблена беларускімі, польскімі, рускімі, украінскімі даследчыкамі і аматарамі на ніве фіксацыі і назапашвання духоўнай спадчыны беларусаў. Ubачылі свет сотні выданняў, прысвечаных розным жанрам беларускага фальклору. На працягу гісторыі развіцця этнаграфіі і фалькларыстыкі змяняліся акцэнтны, у розныя перыяды сацыяльнага жыцця перавагу пры запісе і даследаванні аддавалі розным жанрам і тэматычным напрамкам фальклору. Але ўсведамленне неабходнасці руплівай працы па зборы народнай творчасці ніколі не аспрэчвалася.

Аднак і да сённяшняга часу амаль што ва ўсіх выданнях, прысвечаных беларускаму фальклору і розным аспектам яго даследавання, сустрака-

юцца недакладнасці і памылкі. Іх з'яўленне звязана з разнастайнымі як аб'ектыўнымі, так і суб'ектыўнымі прычынамі. Мэта артыкула – асэнсаваць асноўныя этапы сучаснай метадыкі запісу песеннага фальклору ў кантэксце тэорыі варыянтнасці. Такі падыход дазваляе рабіць дакладныя архіўныя запісы, ставіць актуальныя навуковыя праблемы і вырашаць іх.

Пераважная большасць прац па метадыцы збірання і запісу фальклору належыць спецыялістам-філолагам (Н. М. Бачынская, К. П. Кабашнікаў, А. С. Фядосік і інш.). Пры гэтым аўтары арыентуюцца на запіс народнай песні як народнай паэзіі і не вучаць спосабам запісу (натацыі) народнага меласу. Гэта можа быць зразумелым, але толькі з пункту гледжання задач філалогіі як вузкаспецыялізаванай дысцыпліны. Калі ж даследаванне беларускіх народных песень праводзіць у праблемным полі фалькларыстыкі, то такі падыход не дазваляе вырашаць сучасныя навуковыя пытанні.

Праілюстраваць гэта можна на прыкладзе даследаванняў аднаго з сусветна вядомых даследчыкаў, хаця аналагічныя сітуацыі сустракаюцца ў працах амаль усіх фалькларыстаў, што даследуюць песенны фальклор. Амерыканскі вершазнаўца і фалькларыст прафесар Джэймс Бэйлі, паводле меркаванняў многіх даследчыкаў, з'яўляецца адным з найлепшых спецыялістаў у свеце ў галіне вывучэння рускага народнага верша – з'явы вельмі складанай, прадмета пастаянных дыскусій вершазнаўцаў, музыказнаўцаў, этнографістаў. Сярод яго публікацый – кнігі «Toward a Statistical Analysis of English Verse», «Three Russian Lyric Folk Song Meters», «Anthology of Russian Folk Epics» (у сааўтарстве з Т. Г. Івановай). Рускамоўнаму чытачу вядома выданне Дж. Бэйлі «Избранные статьи по русскому народному стиху» [2]. Працы дэманструюць багатыя і не да канца выкарыстаныя магчымасці структурна-тыпалагічнага метаду, а таксама індуктыўнага віду абагульнення. Аўтар дэтальна даследуе метрыку і рытміку шматслаёвага спеўнага верша, аналізуе ўсе магчымыя складанасці іх перасячэння ў паўтараемых і непаўторных народных тэкстах. Многія тэмы застаюцца адкрытымі для будучага даследавання рускага і славянскага народнага вершаскладання. Адной з прычын перашкод і памылак у вывадах з'яўляецца недастадаковае валоданне метадыкай запісу народных песен рознымі збіральнікамі на працягу 150 гадоў (56 варыянтаў песні з зачынам «Из-за лесу, лесу темного»). Практыка паказвае, што вялікая колькасць матэрыялаў – народных песень з фальклорных архіваў – застаецца нявыкарыстанай у навуковых даследаваннях з-за няправільнага, некваліфікаванага і недакладнага іх запісу.

Амаль немагчыма пазбегнуць памылак запісу нават пры ўсёй вялікай руплівай працы кіраўнікоў фальклорных экспедыцый. Асабліва гэта даты-

чыць студэнцкіх запісаў падчас фальклорна-этнаграфічнай практыкі. Таму дадзеная праца мае на мэце запоўніць гэтую прагалу і спалучыць філалагічны і музыказнаўчы падыходы да запісу беларускіх народных песень, забяспечыць неабходнымі метадычнымі парадамі пры правядзенні шматлікіх этапаў збірання і запісу таго ж маштабнага жанру, як песня.

Збор і запіс твораў песеннага фальклору – справа адказная, важная і складаецца са шматлікіх кампанентаў, якія трэба сур'ёзна падрыхтаваць і правесці. Метадыка фіксацыі музычнага фальклору падчас экспедыцыі складаецца з двух этапаў: падрыхтоўкі да збору фальклору і арганізацыі непасрэднага запісу падчас экспедыцыі ці ў месцы пражывання.

Падрыхтоўка да збору фальклору пачынаецца з пастаноўкі мэты і задач, якія могуць быць вельмі рознымі па тэматычнай накіраванасці, глыбіні і тэрытарыяльным ахопе. Існуе *два віды збору песень*.

1. Стацыянарнае збіранне, калі збіральнік робіць адбор і запіс песень у мясцовасці, дзе ён знаходзіцца доўгі час ці жыве пастаянна. Гэта найбольш глыбокае пранікненне ў мясцовую традыцыю, якое дазваляе вычарпаць усе віды і жанры песеннай творчасці і ўпэўнена арыентавацца ў яе асаблівасцях. Вынікам такой збіральніцкай працы з'явіўся, напрыклад, зборнік З. Я. Мажэйка «Песенная культура Беларускага Полесья: село Тонеж» [3].

2. Экспедыцыйнае збіранне, калі адзін чалавек ці група збіральнікаў скіроўваюцца ў пэўны пункт на абмежаваны кароткі тэрмін. Экспедыцыйная праца таксама можа быць выніковай, асабліва калі ўсе ўдзельнікі свядома ставяцца да ўдзелу ў экспедыцыі і рознабакова да яе рыхтуюцца.

Падрыхтоўка да экспедыцыі мае навуковы, мастацкі і арганізацыйна-тэхнічны бакі. Неабходна пастаянна ўлічваць і шматлікія псіхалагічныя моманты пры працы з інфарматарамі.

Навуковая падрыхтоўка да збору і запісу твораў фальклору патрабуе спачатку вызначэння раёна, дзе будзе праводзіцца практыка ці экспедыцыя, а пасля – яго вывучэння. Збіральніку неабходна пазнаёміцца з гісторыяй і культурай мясцовасці, яе геаграфічнымі асаблівасцямі, складам насельніцтва, заняткамі і побытам. У падрыхтоўку належыць уключыць і азнаямленне з этнаграфічнымі выданнямі, таму што значная колькасць твораў фальклору звязана з народнымі звычаямі і абрадамі. Нялішнім будзе знаёмства з творчасцю мясцовых выканаўцаў і па зборніках песеннага фальклору, што ўжо пабачылі свет. Можа атрымацца так, што музычных запісаў песень па гэтым раёне будзе мала; у такім выпадку на дапамогу могуць прыйсці тэкставыя зборнікі, якія дадуць агульнае ўяўленне аб мясцовым песенным рэпертуары. Вывучэнне асаблівасцяў мясцовага дыялекту дазволіць

збіральніку найбольш дакладна запісваць фальклорныя творы.

Чым больш будзе ведаць збіральнік, тым больш ён пачуе і зразумее. Так, напрыклад, на базе вучэбна-навуковай лабараторыі беларускага фальклору БДУ спецыялісты сучаснай фалькларыстычнай школы праводзяць фальклорны практыкум – сістэмную падрыхтоўку студэнтаў-філолагаў да вучэбнай практыкі [4].

Мастацкі бок падрыхтоўкі да запісу. Адзін з адказных момантаў – адбор выканаўцаў. Пажадана запісваць сольныя песні ад найбольш таленавітых спевакоў, а шматгалосыя – ад устойлівых, зладжаных малых груп ці калектываў. Бывае так, што спевакі доўгі час не збіраліся ці даўно не выконвалі тую ці іншую песню, таму нялішнім будзе даць выканаўцам магчымасць парэпеціраваць ці зрабіць фоназапіс двух варыянтаў выканання адной песні. Бо, як сцвярджаюць многія спрактыкаваныя даследчыкі, першая страфа часта носіць «пошукавы характар» з-за таго, што ў гэты час напеў песні як быццам «узгадаецца».

Варта прыслухоўвацца да ацэнкі спевакоў мясцовым насельніцтвам, бо эстэтычныя крытэрыі карэнных жыхароў могуць часам разыходзіцца з эстэтычнай ацэнкай збіральніка. Розныя выканаўцы могуць быць па-рознаму цікавымі: адзін спявак, напрыклад, уладальнік добрага голасу, будзе цікавы мастацкім выкананнем песні, а другі будзе каштоўны не столькі сваім выканальніцкім талентам і голасам, колькі веданнем вялікай колькасці песень у цікавых тэкставых і музычных варыянтах (такіх людзей шмат сярод старога пакалення). Нялішнім будзе зацікавіць народных выканаўцаў тым, што іх спевы пачуюць у сталіцы, магчыма, прагучаць па радыё, у інтэрнэце, песні будуць надрукаваны ў кнігах. Гэта створыць спевакам аўтарытэт і значна павысіць якасць іх уключэння ў працэс запісу фальклору.

Тэхнічнае абсталяванне збіральнікаў з'яўляецца адным з важнейшых момантаў, асабліва пры запісы песеннага фальклору. Запісваць народныя песні без напеваў ужо не дазваляе ўзровень развіцця фалькларыстыкі, бо мноства навуковых даследаванняў будзе немагчымым пры ізаляваным разглядзе толькі слоўнага ці толькі музычнага бакоў народнай песнятворчасці. Да таго ж, слоўны тэкст да песні можа быць правільна запісаны толькі тады, калі ён «вывераны» з дапамогай напева. Форму ж верша ўвогуле немагчыма вызначыць без напева песні. Таму збіральнік абавязкова павінен быць абсталяваны аўдыё- ці відэатэхнікай. Менавіта з-за адсутнасці такой тэхнікі большую частку фальклорных архіваў складаюць запісы «песень» без напеваў, а ўслед за гэтым выдаюцца і зборнікі народных песень без ці з малой доляй напеваў песень. Толькі фоназапіс у поўнай ступені дасць уяўленне аб мастацкім баку твораў

народнапесеннага фальклору, бо нотны запіс не адлюстроўвае ўсіх асаблівасцяў выканання і народную спеўную манеру.

Памяшканне для фоназапісу трэба выбіраць такое, каб не было непатрэбнага рэзанансу гуку. Акрамя ведання элементарных правілаў працы з апаратурай неабходна ўмець добра размясціць мікрафон перад спевакамі так, каб адны галасы не заглушаліся другімі і суадносіны па гучнасці атрымаліся б натуральнымі. Вядома, напрыклад, што пры запісе аркестра інструменты з больш нізкім гукавым дыяпазнам (кантрабасы, фаготы і інш.) размяшчаюць бліжэй да мікрафона, бо яны гучаць даволі слаба. Тое ж назіраецца і ў дачыненні да чалавечых галасоў: як правіла, у гуказапісы высокія галасы гучаць (пры аднолькавай адлегласці ад мікрафона) больш гучна, чым нізкія. Часта нават тыя галасы, што здаюцца вельмі моцнымі, у гуказапісы ўзнаўляюцца значна слабейшымі за іншыя. Гэта залежыць ад індывідуальнай манеры спеваў, уласцівасцяў іх галасоў. Усё гэта трэба ўлічваць пры непасрэдным запісе.

Запісваць фальклорныя творы неабходна ў час выканання. У тым выпадку, калі вядзецца фіксацыя песні з дапамогай апаратуры, неабходна весці запісы і на паперы, каб дакладна адлюстраваць тэкст, а таксама зрабіць падрабязную пашпартызацыю і забяспечыць твор фальклору ўсімі неабходнымі каментарыямі.

Ні ў якім разе нельга перапыняць выканаўцаў, задаваць пытанні, рабіць заўвагі, бо гэта парушыць атмасферу стварэння-выканання, адухоўленасці, з якой спяваецца народная песня, ствараецца новы варыянт традыцыйнага кананічнага народнага твора. Выканаўца можа збіцца на простае пераказванне сюжэту, і запіс будзе сапсаваны.

Калі збіральнік не паспеў запісаць некаторага месцы фальклорнага твора, то ён павінен іх прапусціць і даць магчымасць спеваку выканаць увесь твор. І толькі пасля гэтага можна папрасіць паўтарыць яго. Вельмі зручным спосабам з'яўляецца вядзенне запісу двума збіральнікамі: яны дамаўляюцца, што адзін чалавек будзе запісваць няцотны (першы) радок, а другі – цотны (другі) радок. Пасля абодва запісы зводзяцца ў адзін, а спрэчныя месцы ўдакладняюцца з дапамогай выканаўцы.

Запісваць тэкст песень трэба слова ў слова ў адпаведнасці з сучаснай сістэмай графікі, беларускім алфавітам. Неабходна захаваць усе фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці мясцовага дыялекту, што мае важнае навуковае значэнне: яны сведчаць аб модусе мыслення выканаўцаў, часе і месцы ўзнікнення твора і г. д. Акрамя гэтага, моўны дыялект спаяны з музычным дыялектам і разам яны, побач з іншымі сродкамі выразнасці, ствараюць песню як завершаны мастацкі твор менавіта гэтых людзей гэтай мясцовасці з усімі іх асаблівасцямі.

Абавязкова адзначаць месца націску. Дыялектныя, мала пашыраныя словы неабходна тлумачыць, прычым, запісваць гэта тлумачэнне трэба са слоў самога выканаўцы твора ці слухачоў.

Напрыклад, ужо варыянты першага радку вяснянкі выяўляюць уздзеянне моўных дыялектных асаблівасцяў на эмацыянальна-вобразны лад песень. Параўнаем: «Вол бушуе – вясну чуе», «Вол бушуе – вэсну ж чуе», «Вул бушуе – высну чуе». Калі ў першым варыянце ў слове «вясну» гучыць адкрытае «а», то ў другім «э» надае больш прыўзнятую эмацыянальную афарбоўку слова. А ў трэцім варыянце рытм галосных «у», «ы», «э» адразу стварае атмасферу таямнічага, магчнага, заклінальнага гукаўздзеяння, да якой выдатна далучаюцца сугестыўныя клікі «Гу!».

Ні ў якім выпадку нельга падпраўляць і апрацоўваць запісы, бо ўся навуковая вартасць працы будзе знішчана. Трэба запісваць усе ўступныя моманты, прыгаворы перад песнямі ці пасля іх, усе адступленні, а таксама рэплікі слухачоў.

Даследчыку неабходна памятаць і пра існуючыя зараз тыпы фалькларызму. У залежнасці ад іх традыцыйны фальклорны матэрыял мог быць зменены ў рознай ступені, што таксама неабходна адзначыць. Народныя песні, якія часта маюць вельмі доўгія тэксты, у канцэртным выкананні звычайна скарачаюцца, а першая страфа звычайна паўтараецца ў канцы песні. Калі запісваецца песня з канцэртнага рэпертуару самадзейнага калектыву, неабходна абавязкова запытацца, ці да канца спяваюцца словы песні, ці ёсць скарачэнні ў сярэдзіне тэксту ці ў яго форме (напрыклад, нярэдка выкідаюць паўтор вершаў, слоўныя прыпевы). Зразумела, што абодва тэкставыя варыянты – і скарачаны і поўны – трэба зафіксаваць.

Народная песня – твор музычна-паэтычны, і таму трэба імкнуцца запісаць і лепшыя варыянты напеваў, і найбольш поўныя, па-мастацку каштоўныя тэксты. Для гэтага збіральніку не варта абмяжоўвацца запісам песні ад аднаго спевака, а распытаць пра яе іншых спевакоў, знаўцаў і аматараў народных спеваў і запісаць ад іх вядомыя ім каштоўныя варыянты.

Кожны твор фальклору, што запісаны збіральнікам, абавязкова павінен суправаджацца падрабязным пашпартам – суправаджальнай інфармацыяй, якая неабходна для каталагізавання і навуковай працы даследчыкаў. Да кожнага твора народнага мастацтва дадаецца наступная інфармацыя: 1) дата запісу; 2) месца запісу: вёска, раён, вобласць, пасёлак, горад; 3) ад каго запісаны твор: прозвішча, імя, імя па бацьку носьбіта фальклорнай традыцыі, яго ўзрост, нацыянальнасць, прафесія, адукацыя, адрас. Трэба распытаць выканаўцу аб асаблівасцях яго біяграфіі: ці мясцовы ён, ці прыехаў аднекуль і як даўно. Бо калі чалавек доўгі час жыў у іншай мясцовасці, то ён з сабою

прыносіць творы той мясціны. Гэта будзе значным пры навуковых даследаваннях; 4) ад каго выканаўца пераняў твор; 5) хто запісаў фальклорны твор: прозвішча, ініцыялы.

Да пашпарта дадаюцца звесткі-каментарыі:

1) аб мясцовай народнай назве песні (напрыклад, «шчадруха», «вэсна, песня-танок», «лета», «пяюць, у Каляды гуляючы»);

2) месцы ў традыцыі: каляндарна-абрадавая, сямейна-абрадавая ці пазаабрадавая дадзеная песня. Калі песня звязана з пэўнымі абрадамі і звычаямі, то пажадана, каб разам з песняй збіральнік зрабіў і апісанне гэтых абрадаў і звычаяў. Паралельна ўдакладняецца яе месца ў абрадзе. Напрыклад, запісваючы песні зімовага цыкла, трэба высветліць, якія народныя зімовыя святы былі вядомы ў гэтай мясцовасці, як яны называліся, калі і як адзначаліся, хто прымаў у іх удзел (дзеці, дзяўчаты, хлопцы, сталае насельніцтва), чаму. Вясельныя песні пажадана запісваць у тым парадку, як яны выконваюцца на вяселлі, разам з апісаннем ходу саміх этапаў вяселля (змовін, заручын, зборнай суботы, пячэння караваяў, пасаду, шлюбавін і г. д.);

3) прызначэнні (напрыклад: «калядка спяваецца дзяўчыне»);

4) сувязі з гістарычнымі падзеямі;

5) распаўсюджанасці твора (калі гэта магчыма высветліць).

Запісы, зробленыя з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў, таксама суправаджаюцца пашпартызацыяй. У самым пачатку, перад тым, як пачаць запіс фальклорных твораў, збіральнік агучвае ўсю інфармацыю, што ўваходзіць у пашпарт твора фальклору: хто вядзе запіс, калі, дзе і ад каго. Перад кожным творам аб'яўляецца назва твора (па яго першым радку, напрыклад, «Ой, у полі дубок») і яго жанравая прыналежнасць. У канцы запісаў, зробленых ад аднаго выканаўцы або ў адным населеным пункце, пашпарт паўтараецца. Да кожнай адзінкі інфармацыйнага носьбіта дадаецца вопіс твораў, што запісаны на ім, у парадку іх выканання, з пашпартам.

Усе зробленыя за дзень запісы (песенных тэкстаў, звестак аб выканаўцах, каментарыі да песень, апісанне абрадаў і г. д.) трэба прыводзіць у парадак у той жа дзень, ці на наступны, каб неадкладна ўдакладніць ці правярыць незразумелыя моманты. Бо многае, што не зафіксавана па свежым уражанні, можа згубіцца ў далейшым.

Варыянтная форма існавання твораў фальклору ўяўляе сабой шматзвёнавы эвалюцыйны працэс, асобныя звёны якога эквівалентныя ў функцыянальных адносінах. У фальклору як вусным мастацтве тоеснасць разумеецца вельмі спецыфічна. Кожны новы варыянт ствараецца паводле даволі строгага традыцыйнага канону, які абмяжоўвае фантазіі, свавольства выканаўцы-стваральніка. Але пры гэтым

дзейнічае імкненне да абнаўлення, развіцця. Таму варыянтнасць разглядаецца ў дыялектычным спалучэнні двух бакоў адной з'явы: варыянт як развіццё і варыянт як эквівалент. Шматгадовы вопыт працы з матэрыяламі архіваў, падрыхтоўкі зборнікаў фальклорных матэрыялаў [5–7] дазва-

ляе казаць аб вялікай значнасці правільна і дакладна зробленых запісаў песеннага фальклору, бо гэта толькі некалькі звёнаў, але вельмі важных, у доўгім працэсе творчага бытавання і навуковага асэнсавання традыцыйнага і зменлівага працэсу існавання народнай культуры.

ЛІТАРАТУРА

1. Мазурына, Н. Г. Варыянтнасць / Н. Г. Мазурына // Беларускі фальклор : энцыкл. : у 2 т. / рэдкал. : Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭН, 2005. – Т. 1. – С. 233.
2. Бейли, Дж. Избранные статьи по русскому народному стиху / Дж. Бейли : пер. с англ. под общ. ред. Л. М. Гаспарова. – М. : Языки русской культуры, 2001. – 416 с.
3. Можейко, З. Я. Песенная культура Белорусского Полесья. Село Тонеж / З. Я. Можейко ; ред. Е. В. Гиппиус. – Минск : Наука и техника, 1971. – 264 с.
4. Марозава, Т. А. Падрыхтоўка студэнтаў-філолагаў да вучэбнай практыкі: фальклорны практыкум / Т. А. Марозава // Вулей і пчолы. Вектары сучаснай фалькларыстычнай школы БДУ : зб. навук. арт. / пад навук. рэд. Р. М. Кавалёвай; уклад. В. В. Прыемка ; Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. – Мінск : Права і эканоміка, 2011. – С. 245–248.
5. Дзіцячы фальклор : зб. фальклор. матэрыялаў / рэд. кал. : У. А. Васілевіч (навук. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БДПУ, 2006. – 359 с. (Серыя. Фальклор Беларусі. XX–XXI).
6. Песні пакінутых вёсак / Уступ. сл. Н. Г. Мазурына, Г. Р. Нячаева, Т. В. Валодзіна ; паслясл. : Ю. В. Пацюпа ; уклад. Т. В. Валодзіна, Н. Г. Мазурына (муз. частка) ; пад агул. рэд. А. І. Лакоткі. – Мінск : Беловагрупп, 2016. – 356 с. : іл.
7. Фальклор Магілёўшчыны: матэрыялы з раёнаў, пацярпелых ад аварыі на ЧАЭС / склад. А. І. Гурскі, А. У. Марозаў, Н. Г. Мазурына. – Мінск : Беларус. навука, 2011. – 530 с.

REFERENCES

1. Mazuryna, N. G. Varyyantnasts / N. G. Mazuryna // Belaruski falklor : entsykl. : u 2 t. / redkal. : G. P. Pashkou (gal. red.) [i insh.]. – Minsk : BelEN, 2005. – T. 1. – S. 233.
2. Beyli, Dzh. Izbrannyye statyi po russkomu narodnomu stikhu / Dzh. Beyli : per. s angl. pod obshch. red. L. M. Gasparova. – M. : Yazyki russkoy kultury, 2001. – 416 s.
3. Mozheyko, Z. Ya. Pesennaya kultura Belorusskogo Polesya. Selo Tonezh / Z. Ya. Mozheyko ; red. Ye. V. Gippius. – Minsk : Nauka i tekhnika, 1971. – 264 s.
4. Marozava, T. A. Padrykhtouka studentau-filolagau da vuchebnay praktyki: falklorny praktykum / T. A. Marozava // Vuley i pcholy. Vektary suchasnay falklarystychnay shkoly BDU : zb. navuk. art. / pad navuk. red. R. M. Kavalyovay; uklad. V. V. Pryemka ; Belaruski dzyarzhauy universitet. – Minsk : Prava i ekanomika, 2011. – S. 245-248.
5. Dzitsyachy falklor : zb. falklor. materyyalau / red. kal. : U. A. Vasilevich (navuk. red.) [i insh.]. – Minsk : BDFU, 2006. – 359 s. (Seryya. Falklor Belarusi. XX-XXI).
6. Pesni pakimutykh vyosak / Ustup. sl. N. G. Mazuryna, G. R. Nyachayeva, T. V. Valodzina ; paslyasl. : Yu. V. Patsyupa ; uklad. T. V. Valodzina, N. G. Mazuryna (muz. chastka) ; pad agul. red. A. I. Lakotki. – Minsk : Belovagrupp, 2016. – 356 s. : il.
7. Falklor Magilyoushchyny: materyyaly z rayonau, patsyarpelykh ad avaryi na ChAES / sklad. A. I. Gurski, A. U. Marozau, N. G. Mazuryna. – Minsk : Belarus. navuka, 2011. – 530 s.